

Uzdrowisko – miejsce uzdrowienia

Aga Batkiewicz, Federica Zatta, Izabela Słodka, Małgorzata Neumann

Fragment dokumentacji złożonej do konkursu
na kuratorski projekt wystawy w Pawilonie Polskim
na 19 Międzynarodowej Wystawie Architektury
w Wenecji w 2025 r.

U Z D R O W I S K O

MIEJSCE UZDROWIENIA

Koncepcja wystawy

Proponowana wystawa do Polskiego Pawilonu na Biennale Architektury w Wenecji ma na celu zgłębienie tematyki uzdrowisk, a poprzez pryzmat polskich miejscowości leczniczych dąży do poszerzenia rozumienia pojęcia "miejsca uzdrowienia" odpowiadającego współczesnych wyzwaniom.

Tradycyjnie uzdrowiska to miejscowości znane z leczniczego środowiska, takiego jak wody bogate w minerały czy zdrowy mikroklimat, usytuowane zazwyczaj w malowniczych warunkach przyrody. Oferują różnorodne korzyści płynące z kontaktu z naturą i wdychania czystego powietrza. Swoje funkcjonowanie opierają na czerpaniu z lokalnych zasobów naturalnych i to wokół nich praktykowana jest wspólnotowość i kolektywne czerpanie z otoczenia. Według Michela Foucaulta, heterotopiczna przestrzeń sanatorium jest "miejszem beczynności", która otwiera możliwość osobistej transformacji jej użytkownika. W izolacji od życia codziennego i norm kulturowych, ma on szansę zreflektować się nad własnymi potrzebami; w kontemplacji przechodzić przez rehabilitację fizyczną i psychiczną; spojrzeć na siebie i relacje z innymi z innej, nowej perspektywy.

Z naszego punktu widzenia, uzdrowiska składają pełną nadziei obietnicę fizycznej i psychicznej transformacji poprzez osiągnięcie równowagi dobrostanu krajobrazu, wspólnoty oraz ciała. Patrzenie na przestrzenie przez pryzmat tych trzech płaszczyzn jest dla nas kluczem do zrozumienia walorów i jakości dawnej architektury uzdrowisk, ale nie tylko. Stanowią również wytyczną dla

rozważań na temat roli i form miejsc uzdrowienia przyszłości.

Zdrowiska w Polsce mają długą tradycję sięgającą średniowiecza, kiedy odkryto lecznicze właściwości wód mineralnych i borowin. Na przestrzeni lat zmieniały swój charakter, przekształcając się z miejsc czysto leczniczych, poprzez modne destynacje spotkań elit, po kolektywne ośrodki wypoczynku klas robotniczych. Architektura uzdrowisk była często imponująca, a charakterystyczne typologie i obiekty takie jak galerie spacerowe, pijalnie wody, tężnie czy estrady, czerpały z lokalnych tradycji i materiałów. Dziś wiele uzdrowisk zmaga się z przestarzałą infrastrukturą, podczas gdy inne, sprywatyzowane i zmodernizowane, skupiają się na przyciągnięciu zamożniejszych klientów, wpisując się w trend luksusowej turystyki spa. Dostosowywanie się do zasad wolnego rynku nierzadko kończy się przebudowami oryginalnych założeń i kompromisem pod względem autentyczności, dostępności czy bezpośredniej relacji z naturą.

Presja rynku to nie jedyny powód dla którego uzdrowiska mają trudności by spełnić swoją obietnicę. Wiele z nich mierzy się z problemami związanymi z zanieczyszczeniem środowiska czy komodyfikacją zasobów naturalnych. Niedawny raport NIK nakreślił krytyczną sytuację, w której 60% z nich znajduje się na obszarach o najniższej jakości powietrza. W szczegółowych badaniach 12 uzdrowisk okazało się, że żadne z nich nie spełniało wymogów w tym zakresie.

W obliczu tych zmian warto zadać sobie kilka kluczowych pytań: jak wyglądają i działają uzdrowiska, które troszczą się o dobrostan krajobrazu, wspólnoty i ciała? Jak w pełni wykorzystać ich potencjał, biorąc pod uwagę wyzwania związane ze zmianami klimatu, wyczerpywaniem zasobów naturalnych i degradacją środowiska? W jaki sposób przestrzeń, zwłaszcza architektoniczna, może wspierać budowanie wspólnoty i zmniejszać społeczną polaryzację? I wreszcie: gdzie najbardziej potrzebujemy dziś uzdrowienia i jak powinno ono wyglądać?

W koncepcji "Uzdrowiska", Polski Pawilon staje się platformą do rozważań nad tymi zagadnieniami. Naszym celem jest stworzenie przestrzeni do krytycznej refleksji nad współczesnymi potrzebami uzdrowienia. Wierzymy, że tradycyjne rozwiązania stosowane w uzdrowiskach mogą dostarczyć cennych wskazówek i inspiracji w tych poszukiwaniach i to na ich podstawie chcemy podejmować uniwersalne kwestie, dotyczące niemal każdego miejsca i każdej społeczności.

Czerpiąc z obserwacji uzdrowiska zdefiniowaliśmy trzy wytyczne - najważniejsze cechy miejsc uzdrowienia, które pomogą w ustrukturyzowaniu wystawy oraz selekcji planowanych ekspozycji. W naszej interpretacji miejsce uzdrowienia to:

- to miejsce stworzone w logice z naturą (dobrostan krajobrazu)
- to miejsce, które służy tworzeniu więzi (dobrostan wspólnoty)
- to miejsce praktyki rytuałów (dobrostan ciała)

Te trzy cechy muszą współistnieć i wzajemnie się uzupełniać by osiągnąć zamierzoną równowagę. W skomplikowanej rzeczywistości prostolinijne recepty mogą wydawać się iluzoryczne, jednak zespół kuratorski wierzy, że eksperymentowanie, zadawanie trafnych pytań i podejmowanie prób jest być może ważniejsze niż same rezultaty.

W koncepcji naszej wystawy nie chcemy omijać fundamentalnych zagadnień architektonicznych. Mimo, że proponowany temat jest szeroko zakrojony, od detali po strategię urbanistyczne, jesteśmy przekonani, że architektura ma kluczową rolę do odegrania w poszukiwaniu odpowiedzi na nurtujące nas pytania. Biorąc pod uwagę znane ograniczenia ludzkie i środowiskowe, chcemy podkreślić różnorodne techniki, materiały i procesy budowlane, kładąc nacisk na lokalne i odnawialne źródła. Równocześnie chcemy zbadać jakie interwencje mają potencjał promowania integracji społecznej i stawiać czoła problemom izolacji i samotności.

Na podstawie tych założeń proponujemy stworzenie trzech "momentów wspólnego doświadczenia" w przestrzeni Polskiego Pawilonu. Będą to proste, architektoniczne formy, inspirowane obiektami i typologiami uzdrowiska, które umożliwią wspólne oglądanie wystawy, naukę oraz refleksję. Układ tych obiektów będzie odzwierciedlał hierarchię ekspozycji, z

naciskiem na główny element — reinterpretację tężni solankowej — który stworzy przestrzeń otaczającą wizje przyszłych miejsc uzdrowienia.

Tężnia, którą postrzegamy jako architektoniczny symbol harmonii trzech aspektów dobrostanu, stanie się punktem wyjścia do twórczej reinterpretacji. W przestrzeni Polskiego Pawilonu, a także w szerszym kontekście Biennale w Wenecji, pokój otoczony tężnią stanie się miejscem spotkań, cichej refleksji i wymiany myśli. Przez użycie lokalnych bio-pochodnych materiałów proponujemy też bezpośrednie odniesienie do miejscowego kontekstu i tematu środowiska, zasobów i lokalnej tożsamości.

Mamy nadzieję, że Pawilon Polski stanie się miejscem eksperymentu, trafnych obserwacji i nowatorskich diagnoz, ale też realnej oceny sytuacji. Wierzymy, że podejmowany temat jest z jednej strony uniwersalny, a z drugiej strony wyjątkowo trafnie wpisuje się w oficjalny temat Biennale Architektury 2025 - *Intelligens. Naturalne. Sztuczne. Wspólne.* Jest odpowiedzią na apel kuratora Carlo Ratti do poszerzania kontekstu pojmowania architektury i dążenia do zrozumienia jej wielowarstwowej i skomplikowanej natury, jak i do poszukiwania konkretnych rozwiązań wobec coraz trudniejszych warunków, w których ją tworzymy. W tym kontekście, zespół kuratorski ma przekonanie o wartości przekazywanej z pokolenia na pokolenie wiedzy, wspólnego poszukiwania nowych rozwiązań, ale też dzielenia się doświadczeniem prób i błędów.

¹ <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/zanieczyszczenie-powietrza-w-uzdrowiskach.html>

UZDROWISKO

PLACES OF HEALING

Exhibition concept

The proposed exhibition for the Polish Pavilion at the Venice Architecture Biennale aims to explore the theme of healing spaces, and through the lens of Polish *uzdrowiska*, it seeks to expand the understanding of the concept of a place of healing that responds to contemporary challenges.

Traditionally, *uzdrowiska* are towns known for their healing environment, such as mineral-rich waters or healthy microclimates, usually situated in picturesque natural settings. They offer a variety of benefits derived from contact with nature and fresh air. Their operation is based on drawing from local natural resources, around which community practices and collective engagement with the environment are centered. According to Michel Foucault, the heterotopic space of the sanatorium is a “place of inactivity,” which opens the possibility for personal transformation. Isolated from daily norms, the user has the chance to reflect on their own needs, undergoing physical and mental rehabilitation through contemplation, and gaining a new perspective on themselves and their relationships with others.

From our point of view, *uzdrowiska* offer a hopeful promise of physical and psychological transformation by achieving a balance between the well-being of landscapes, community, and the body. Viewing spaces through the prism of these three dimensions is key to understanding the values and qualities of historic architecture of *uzdrowiska*, but not limited to it. They

also serve as guidelines for imagining and reflecting on the role and form of future places of healing.

Uzdrowiska in Poland have a long tradition dating back to the Middle Ages when the healing properties of mineral waters and peat were discovered. Over the years, they have transformed from purely therapeutic locations, through fashionable destinations for elite gatherings, into collective recreational centers for the working class. The architecture of *uzdrowiska*, especially of the 19th-century, was often impressive, with characteristic typologies and structures such as walking galleries, water drinking halls, graduation towers, and bandstands, drawing on local traditions and materials. Today, many *uzdrowiska* face outdated infrastructure, while others, privatized and modernized, focus on attracting wealthier clients, aligning with the trend of luxury spa tourism. Adjusting to free-market principles often leads to the redevelopment of original concepts, compromising authenticity, accessibility, and the direct relationship with nature.

Market pressure is not the only reason why *uzdrowiska* struggle to fulfill their promise. Many face problems related to environmental pollution and the commodification of natural resources. A recent report by the Supreme Audit Office (NIK) outlined the critical situation in which 60% of them are located in areas with the poorest air quality. Detailed studies of 12 spas revealed that none of them met the requirements in this regard.

In the face of these changes, it's worth asking important questions: What do *uzdrowiska* that care for the well-being of landscapes, community, and the body look like, and how do they operate? How can their potential be harnessed in light of challenges like climate change, the depletion of natural resources, and environmental degradation? How can space, particularly architectural space, support community building and reduce social polarization? And finally, where do we most need healing today, and what should it look like?

In the concept of "Uzdrowisko", the Polish Pavilion becomes a platform for reflecting on these questions. Our goal is to create a space for critical reflection on contemporary needs for healing. We believe that traditional solutions used in *uzdrowiska* can provide valuable insights and inspiration for these inquiries, and based on them, we want to address universal issues relevant to almost every place and community.

Drawing from observations of *uzdrowiska*, we have defined three guidelines – the most important features of healing spaces – that will help structure the exhibition and the selection of planned displays. In our interpretation, a healing space is:

- A place designed in harmony with nature (nature's well-being)
- A place that fosters relationships (community well-being)
- A place for the practice of rituals (body well-being)

These three elements must coexist, harmonize, and complement each other to achieve the intended balance. In the complex reality we face, straightforward solutions may seem illusory, but the curatorial team believes that experimentation, asking the right questions, and making attempts may be more important than the results themselves.

In our exhibition concept, we do not want to shy away from fundamental architectural issues. Even though the proposed theme is broad, spanning from details to urban strategies, we are convinced that architecture has a key role to play in finding answers to the questions that concern us. Considering the known human and environmental limitations, we want to highlight various techniques, materials, and construction processes, with an emphasis on local and renewable resources. At the same time, we want to explore what interventions have the potential to promote social integration and address the issues of isolation and loneliness.

Based on these assumptions, we propose creating three "moments of shared experience" in the Polish Pavilion. These will be simple architectural forms, inspired by the objects, spaces, and typologies found in *uzdrowiska*, which will enable shared viewing of the exhibition, learning, and reflection. The arrangement of these objects will reflect the hierarchy of the exhibition, with an emphasis on the main element – a reinterpretation of a graduation tower – which will create a space surrounding the visions of future healing places.

The graduation tower, which we see as an architectural symbol of the harmony of the three aspects of well-being, will become a starting point for creative reinterpretation. In the space of the Polish Pavilion, and in the broader context of the Venice Biennale, the room surrounded by the graduation tower will become a place for meetings, quiet reflection, and the exchange of ideas. By using local bio-based materials, we also propose a direct reference to the local context, resources and environment.

We hope that the Polish Pavilion will become a place of experimentation, insightful observations, and innovative diagnoses, but also a realistic assessment of the situation. We believe that the topic we are addressing is, on the one hand, universal, and on the other, exceptionally relevant to the official theme of the 2025 Architecture Biennale – Intelligence. Natural. Artificial. Collective. It responds to curator Carlo Ratti's call to expand the context of understanding architecture and strive to comprehend its multilayered and complex nature, as well as to seek concrete solutions in the increasingly challenging conditions in which we create it. In this context, the curatorial team is convinced of the value of knowledge passed down from generation to generation, the collective search for new solutions, and sharing experiences of trial and error.

¹ <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/zanieczyszczenie-powietrza-w-uzdrowiskach.html>

U Z D R O W I S K O

MIEJSCE UZDROWIENIA

Streszczenie scenariusza

Scenariusz wystawy **Miejsca uzdrowienia** skupia się na trzech głównych aspektach uzdrowiska: ciele, wspólnocie i przyrodzie. Te trzy elementy tworzą ramy wystawy, która prezentuje przeszłość, teraźniejszość i przyszłość uzdrowisk / miejsc uzdrowienia.

Ekspozycja została zaprojektowana tak, aby zachęcić do fizycznego zaangażowania, wspólnych interakcji i refleksji nad zaprezentowanymi treściami. Głównymi elementami przestrzennymi wystawy są trzy obiekty: Źródło, Leżak i Tężnia, które nawiązują do tradycyjnych typologii architektury uzdrowiskowej. Jednocześnie tworzą one scenografię do prezentacji historii, krytycznej refleksji nad stanem obecnym oraz przyszłej wizji uzdrowiska.

Źródło to stół kształtem inspirowany ujęciami wód mineralnych i fontannami w parkach zdrojowych. Wokół niego odwiedzający mogą gromadzić się i oglądać archiwalne materiały – rysunki, zdjęcia i dokumenty – dotyczące historii polskich uzdrowisk. W tej części wystawy akcent kładziony jest na czerpaniu inspiracji historyczną architekturą, parkami zdrojowymi oraz aktywnościami w dawnych kurortach.

Leżak to siedzisko inspirowane tradycyjnymi ławkami i leżakami w uzdrowiskach. Odwiedzający mogą tu odpocząć i obejrzeć filmowy esej, który przedstawia komentarz do współczesnych wyzwań, przed którymi stoją uzdrowiska, takie jak degradacja środowiska,

zanieczyszczenie powietrza i komercjalizacja przestrzeni publicznych. Film zrealizowany przez studio Locument będzie pobudzać do refleksji nad holistycznym podejściem do dobrobytu krajobrazu, wspólnoty i ciała w dzisiejszych czasach.

Tężnia jest centralnym punktem wystawy, w której zaprezentowane są wizje przyszłości. To reinterpretacja tężni solankowej, przestrzeń zarówno dla spotkań, jak i kontemplacji. Instalacja, wykonana z naturalnych, biodegradowalnych materiałów, odwołuje się do kontaktu człowieka z naturą i oferuje wizję przyszłości uzdrowisk jako ekologicznych, wspólnotowych miejsc regeneracji. W tej części wystawy młodzi architekci i artyści przedstawiają swoje wizje przyszłości miejsc uzdrowienia w formie rysunków o tym samym formacie. Poprzez kolektywną formę i mnogość rozwiązań, podkreślimy wartość różnych interpretacji i zadaniami pytań, zamiast skupiać się na formułowaniu jednoznacznych rozwiązań.

Całość wystawy ma na celu zachęcenie odwiedzających do zadawania pytań o przyszłość uzdrowisk i szeroko pojętego zdrowia, nie tylko ludzkiego, ale także środowiskowego. Wystawa jest zaproszeniem do wspólnej refleksji nad przekształceniem uzdrowisk w miejsca, które służą zarówno ludziom, jak i całym ekosystemom, tworząc nowe formy uzdrowisk opartych na ekologicznej odbudowie i zrównoważonej architekturze.

UZDROWISKO

PLACES OF HEALING

Exhibition Scenario Summary

The exhibition scenario **Uzdrowisko** focuses on three main aspects of an *uzdrowisko*: the body, community, and landscapes. These three elements form the framework of the exhibition, which presents the past, present, and future of *uzdrowiska*/places of healing.

The exhibition is designed to encourage physical engagement, communal interactions, and reflection on the presented content. The main spatial elements of the exhibition are three objects: The Spring, The Deck Chair and The Thorn House which reference traditional architectural typologies of *uzdrowisko*. At the same time, they create a setting to present the history, a critical reflection of the present, and future visions of healing places.

The Spring is a table inspired by mineral water springs and fountains in *uzdrowiska*. Around it, visitors can gather and view archival materials—drawings, photos, and documents—regarding the history of Polish sanatoriums. This part of the exhibition emphasizes drawing inspiration from historic architecture, spas, and activities that took place in these resorts.

The Deck Chair is a seating inspired by traditional benches and deck chairs found in spas. Visitors can rest here and watch a visual essay that offers commentary on the contemporary challenges facing *uzdrowiska*, such as environmental degradation, air pollution, and the

commercialization of public spaces. The film, produced by Locument Studio, encourages reflection on a holistic approach to the well-being of landscapes, communities, and bodies in today's world.

The Thorn House is the central point of the exhibition, where visions of the future are presented. It is a reinterpretation of a brine graduation tower, a space for both meetings and contemplation. The installation, made from natural, biodegradable materials, refers to human contact with nature and offers visions of future places of healing as ecological, community-based zones of regeneration. In this part of the exhibition, young architects and artists present their speculative projects of healing spaces in the form of drawings of the same format. Through collective form and a multitude of solutions, the value of diverse interpretations is emphasized, highlighting questions rather than definitive answers.

The exhibition aims to encourage visitors to ask questions about the future of spas and broadly defined health, not only human but also environmental. The exhibition invites shared reflection on transforming *uzdrowiskas* into places that serve both people and entire ecosystems, creating new forms of healing spaces based on ecological restoration and sustainable architecture.